

Vári György
A Reménység gyermekei

Feleségem keresztapja, Naftali Kraus egyik legutóbbi blogbejegyzésében leszögezte, hogy a magyar állami intézmények (tudniillik a Holokauszt Emlékközpont) meggyalázzák a holokausztban meggyilkolt zsidóság emlékét, ha megünneplik a holokausztban zsidóként meggyilkolt Radnóti Miklós születésnapját.

Bizony. Ez, ha nem lenne kissé hosszú, azt hiszem, ideális nyitómondat volna, a giccses cím ellensúlyaként. A „keresztapa", Kraus, haszid zsidó. Hasznos vallási ismeretterjesztő munkák, borzalmas kijelentések sűrű hangoztatása, a zsidó intézményrendszeren belüli népszerűség, elismertség és foglalkoztatottság, továbbá a velem való alkalmi csörtéi jellemzik azon kívül, hogy ő adta egykor feleségem zsidó nevét, azt, ami a házassági szerződésünkben is szerepel. Feleségem Makón született, édesanyját a véletlen megfelelő vagonba irányította másfél éves korában, 1944-ben, így az ausztriai táborrendszerbe került Auschwitz, az óriási többség célállomása helyett, és életben maradt.

(Akit az ausztriai táborrendszer érdekel, Ember Mária könyvére emlékezhet vissza vagy nézhet bele, és Schein Gábortól is kezébe veheti a Mordeháj könyvét – például, vagy akár Lantos Péter Angliában élő orvosprofesszor magyarul a napokban megjelent memoárjait: Sínek és sorsok.)

Az édesapjának nem jött össze ennyi szeszélyes véletlen. Apa nélkül nőtt fel, ahogy a feleségem is, az ő édesapja is meghalt páréves korában. Ő természetesen nem volt zsidó, alig-alig voltak a városban zsidók. Kraus – mint az életrajzában megírja – Makón járt egy alkalommal, és a maga egyszerű, de kitartó módján meg akarta keresni a város zsidóit, így akadt rájuk, a feleségemre és az anyósomra. Különösebben nem figyelt rájuk, a saját megmentői ambícióira figyelt alighanem, mert a kép, amit rajzolt róluk önéletírásában, felette pontatlan: szomorú szemű angoltanárnőnek írja le anyósomat, aki két férj után maradt egyedül, miközben orosztanárnő volt, egy férje volt csak, és a szomorú szemekre (persze, elképzelhető, hogy neki valóban szomorúnak tűntek) azért volt szükség, hogy érzékeltessék a diaszpóralét reménytelenségét és a veszélyt, ami a kis reménységet, héberül Tikvát fenyegeti. Ez lett a feleségem neve.

Még memoárjai papírra vetése előtt megemlékezett egy cikkben „fogadott lányáról". Idézem: „A legszomorúbb mondat Tikva levelében öt szóból áll. Úgy szól, hogy »itt Makón minden jól megy«. Mi mehet jól, Tikvácska, ha egyetlen zsidó gyerek vagy egy idegen környezetben, igen kis kilátással valaha is zsidók közé kerülni. Hol fogsz tudni magadnak Makón, ha eljön az ideje, zsidó vőlegényt találni?" Nyilvánvalónak tűnik az ekkor 12 éves feleségem és a Kraus perspektívája közti markáns különbség, el tudom képzelni, hogy ez idő tájt még nem aggasztotta annyira, mint Kraust, hogy Makón talált vőlegénye zsidó lesz-e. Ezért ragadtatta csak magát olyan könnyelműségre, hogy leírja, minden jól megy. Kraus szemmel láthatóan nem érzékeny a perspektívakülönbségre, ez teszi meghatóvá levelét. Nem annyira apaként, sokkal inkább távoli nagybácsiként beszél, aki igyekszik mindig meglepni valami messzi országból való széppel és hasznossal kis rokonát, ha látja, és büszke eredményeire, amelyekből szemmel láthatóan csak keveset ért, mint az én négy elemit végzett nagymamám első, zavaros és tudálékos írásaimból, amelyeket mindig az utolsó betűig elolvasott, és őszintén meg volt velük elégedve.

„Tikva – kinek neve reménységet jelent, a magyarországi zsidóság fennmaradásának reményét – nagyon tehetséges kislány. Jó zene érzéke van, kitűnően zongorázik, szépen rajzol, jó tanuló és most lett 12 éves. Leveléből kiderül hogy október 4-én lett Bát-Micvá. »Ugyanekkor volt Szimhát Tajró és szombat bejövetele is – írja –, így nagy ünnep volt itthon. Sajnos Makón nincs zsinagóga, így nem volt másnap Szimhát Tajrói körmenet«." Kraus szövegében egyszerre mutatkozik meg a távolság és az artikulálódni épp e távolság miatt alig képes szeretet, marad a büszkeség kapcsolódási pontja. Hasonló problémákkal küszködik a feleségem is, meg kíván felelni a bácsi sajátos és koncentrált érdeklődésének, ami nem esik egybe az övével, ezért főleg az őszi ünnepekről beszél, de megtalálja bennük, ami megragadja a fantáziáját, a körmenetet a Tóra örömünnepén, ami zsinagóga hiányában elmaradt, így még izgalmasabbnak lehet képzelni.

Általában vonzódik az ünnepélyeshez, a hétköznapokat megszentelő szépséghez itt még 12 éves feleségem, a zsinagóga hiányát úgy váltja meg, hogy a „nagy ünneplést" – mivel két ünnep egybeesett – elviszi a zsinagógából a lakásába. Otthon nagy ünneplés volt. Ez, amit

most csinálok, az elemzés, szintén nem nélkülöz valami atyai fölényességet, voltaképpen átvettem Kraus tekintetét, megtanultam tőle, általa, a feleségem iránti gyengédség egy másik aspektusát. Így nem tudnám látni nélküle. Fantáziátlan publicisták fordulata kínálkozik az elbeszélés ezen pontján: a sors iróniája, hogy Tikva megtalálta zsidó vőlegényét, ha Pestig is kellett jönnie érte, ámbátor e zsidó vőlegényt Kraus egy ízben „antiszemita náci goj”-ként volt kénytelen aposztrofálni első felindulásában.

Fogas kérdésnek tűnhetett, hogy a kis Tikva vele járt-e jobban, vagy még az asszimiláció mocsara is jobb lett volna ennél. Az, hogy Kraus személyes indulatain úrrá lett a küldetéstudat és a Tikva iránti őszinte szeretet, hogy végső soron úgy tudja, névadása jó ómennek bizonyult, nem derült volna ki, ha nem kezd bele egyik szokásosan ízléstelen hadjáratába nemrég indított blogján. Aktuális célpontjáról már az első mondatban esett szó. A hitehagyott költőről nem átallott jó szót szólni egy rabbi, továbbá én sem átallottam jó szót szólni a Szombat hasábjain, és a Holokauszt Emlékközpont is rendezvénnyel emlékezett meg róla.

Mielőtt megszidna újabb vétkemért (már hogy szájamra vettem a hitehagyott nevét), a Pro Cultura Hungarica-díj kitüntetettje még zárójelben megjegyzi, hogy kijár nekem egy mázál tov, mert nemrég nősültem, és sokak meglepetésére elvettem egy rendes zsidó lányt, de ez egy külön sztori. Kraus jókívánatát (ezúton köszönöm) biztatásnak vettem, hogy írjam meg én ezt a külön történetet, nekem adta addig is, amíg ő el van foglalva Radnóti Miklós szidalmazásával. Kraus cikkének megejtő értetlensége még sok mindent eszembe juttatott feleségem gyermekkora mellett, elsősorban életem legfájdalmasabb sajtóvitáját.

Kraus díját szóvá tévő nyílt levelünkre ugyanis a címzett miniszter természetesen nem, de az egyik legkiválóbb magyar ember, Iványi Gábor reagált. Válaszlevelének nyitó gesztusaként, vitapartnerét megnevezve így jellemez: „Vári György, hivatását tekintve intrikus” (kritikusként írtam alá a levelet, ebből a szójáték), ezt aztán még egy-két alkalommal megismétli. A homoszexuálisokat „a teremtés selejtjé”-nek nevező, a nemzsidó nőket „sikszének”, förtelemnek tartó Kraust Pázmányhoz, Bornemiszához és Scheiberhez hasonlítja, stílusát Petőfiéhez, Aranyéhoz, Vörösmartyéhoz találja méltónak. Aligha kérdés, hogy ily módon a díj nem lehet elég elismerés számára, a legkevesebb volna, hogy bekerüljön a középiskolai irodalomoktatás kánonába legalább valami az előbb idézett lelemények közül.Kraus különben Ámosz prófétához hasonlóan kesereg, és itt már az a kérdés is felmerül, hogy hogy lehetett kihagyni a Szentírásból.

A „teremtés selejtje”-kitételt szerepeltető írást Iványi úgy kommentálja, hogy „ebben Kraus megint csak azon háborog, hogy zsidó körökben egyesek mennyire kevéssé veszik komolyan (noha esetleg elvárható lenne tőlük) a mózesi elveket”. Ehhez képest Semjén Zsolt híres

felszólalása a mózesi törvény és a homoszexuálisok viszonyáról igazán smafu, és kérése, hogy bárcsak a zsidópárt SZDSZ képviselné a maguk szép szigorúságában e kiváló mózesi elveket liberális tévelygés helyett, meghallgatásra talált, anélkül hogy ő vagy épp az SZDSZ észrevette volna. E sorok írásakor Iványi Gábor még az SZDSZ tagja volt, aztán haladéktalanul kilépett, mert – többekkel együtt – zavarta kényes ízlését a legújabb pártelnök tónusa. Hiába, nem lehet mindenki olyan választékos, mint feleségem keresztapja.

Végezetül megkockáztatja Iványi, hogy én és társam, a levél írói alighanem Kraus egyik régebbi ÉS-beli vitapartnerének, Ungvári Tamásnak kívántunk üzenni: vele vagyunk. Gondolom azért, hogy vegyen már végre észre minket. Mert hát ezen kívül mi mást is akarhatna, aki közügyekben megszólal? Nyilván Iványi is ezért csinál-csinált mindig mindent. Iványi Gábor különben ezen kívül nem jegyez más írást az ÉS-ben. Levelünkön kívül semmi nem inspirálta vagy háborította fel annyira még soha, hogy tollat ragadjon. Csak Kraus fentebbi kitételeinek megvédését tartotta ennyire fontosnak. Mindez nem a személyes hiúság miatt kétségbeejtő. Hanem a riasztó abszurditása miatt, ami kétségbe vonja, hogy egyáltalán vannak-e evidenciáink és evidenciaközösségeink.

Viszonylag nagy türelemmel tudom magyarázni egy blogbejegyzés kommentjeiben ismeretlen szélsőjobbos kommentelőknek, miért nem elfogadható, miért embertelen Isten képére teremtett emberi lényeket „selejtnek” nevezni, egyúttal azt jelezve, hogy nem cselekedeteik, hanem hajlamaik, puszta létezésük az, amivel baj van, és a szóválasztásból hogyan következik szükségszerűen a probléma megoldására tett javaslat (a selejtnek nincs értéke, kidobjuk, megszabadulunk tőle, eltüntetjük). El tudom magyarázni annak, aki mit sem tud vagy ért a Szentírásból és mindabból, ami beépült belőle kultúránkba, hogy emberi lények nem lehetnek a Teremtés selejtjei.

Naftali Krausszal nem tartozom egy evidenciaközösségbe, ez világos. Rá sem haragszom, neki is szívesen elmagyarázom mindezt. Pedig ez már épp elég lenne a kétségbeeséshez: Mit jelent ezt nem tudni? Hogyan veszhettek el ilyen evidenciák? Mi erkölcsi evidencia, ha ez sem? Miről lehet még egyáltalán beszélni, ha ez nem adott? Miután kénytelen voltam rájönni, hogy ez nem univerzális erkölcsi evidencia, próbáltam minél nagyobb evidenciaközösségeket keresni, e közösséget bővíteni, amennyire lehet.

Tamás Gáspár Miklósnak a jobboldalhoz írt levelén felbuzdulva magam is írtam egy levelet a jobboldalhoz (Magyar Nemzet, 2009. július 25.), még egyszer megpróbálva elmondani, miről is beszél TGM. Hátha csak félreértés volt, hogy meghallgatni sem volt hajlandó a jobboldali publicisztika krémje. Megkértem őket, elsősorban Körmendy Zsuzsannát, tartozzanak bele ebbe az evidenciaközösségbe. Megpróbáltam elmondani, hogy nem érti, mert nem akarja

megérteni TGM írását, meg akartam kérni, figyeljen csak egy kicsit oda, csak egy pillanatra tegye kockára, vizsgálja meg világnézeti-személyes elfogultságait. Válasza világos volt:

„Nehéz vitatkozni azzal, akit »a nemzeti felelősség« hat át. Különösen akkor, ha ezzel az érzülettel cikkének mindössze utolsó mondatából, szinte meglepetésszerűen értesülök. Ha Ön olyan írást adott volna közre, amelynek alaptónusát nem a személyeskedő indulatok elhatalmasodása, hanem ez a tiszteletre méltó felelősségérzet jellemezte volna, most szót tudnánk érteni egymással. De bízom abban, hogy ez Önnek egyszer valamikor sikerülni fog.

Addig is üdvözlettel: Körmendy Zsuzsanna”

A válasz tartalmi értelemben egyáltalán nem világos, csak gesztusként. Hiszen ugyan miért nehéz azzal vitatkozni, akit áthat a nemzeti felelősség, hát nem hatja át a vita minden résztvevőjét, különben minek beszélnének? Ez a frázis nem jelent többet a gesztusnál: veled nem beszélek. A következő mondat kétségbe vonja a fentebb – olybá tűnik – kárhoztatott érzemény őszinteségét, mondván, csak az utolsó bekezdésben jelenik meg. Nyilván előbb kellene. Vagy többször. Minden második mondatban, mondjuk. Ceterum censeo. Talán az elég lenne ahhoz, hogy szóba lehessen állni velem. Különben, gondoltam, nem csak az utolsó mondatban van erről szó, de gyorsan rájövök, hogy ez azért túlzás. Elkezdtem számolni. A következő mondatból végképp világossá válik, hogy közöm nincs a nemzeti felelősségérzethez, felelősséget prédikálok, de személyeskedést iszom, ugyanis a cikket, amellyel vitatkozom, egy személy írta, történetesen épp Körmendy Zsuzsa, és mivel ellentmondtam neki, személyeskedem, aztán még merek nemzeti felelősségre hivatkozni azok után, hogy nem értek vele mindenben egyet. De sebaj, ha egy kicsit felelősebb leszek, majd szól, és akkor majd ki is tüntet azzal jutalmul, hogy dumálunk, addig gyakoroljak. Néha majd benéz. És persze üdvözöl, naná, mert neki azért még van modora. A cikkben nincs utalás másra, mint Körmendy mondataira, leszámítva azt az egyetlen külső információt, hogy „kiváló szerkesztő”. Egyebet ugyanis nem tudok róla. De azért mégis jogos a megbántottság, a cikkben ugyanis olyan mondatok szerepelnek, mint: „így bizony fölöttébb nehéz beszélgetni”, vagy „az embernek tényleg megáll az esze”, és a legsúlyosabb, hogy Körmendy „nem a dolgok megkülönböztetésében, hanem elképesztően árnyalatlan egybemosásában érdekelt”. Világos, hogy a hárfahúrokon játszó magyar publicisztika nem szokott ilyen stílushoz, és hát Körmendynek sem kevésbé kényes az ízlése, mint, teszem azt, Iványinak. Beszélgetni pedig szintúgy nem akar. Ha úgy vesszük, akkor alakul a nemzeti egység.

Mindez azonban semmiség ahhoz az irtózatos felismeréshez képest, hogy van úgy, hogy mindezt, aminek nemtudása ép ésszel el sem gondolható, még Iványi Gábor, az áldozatos felebaráti szeretet méltán példává vált gyakorlója sem tudja. Világnézeti és személyes elfogultsága vele is feledtetheti ezt a tudást. Még vele sincsenek a feltétlenül érvényes evidenciák vallói evidenciaközösségben. Ki merne belegondolni abba, hogy Iványi Gábor azt kéri, magyarázzák már el neki, mi a baj a mózesi törvényt oly példásan kifejező szintagmával, tudniillik a „teremtés selejtjével”?

Ez a levélváltás, meglehetősen észrevétlenül és az én jelentéktelen szerepemtől, végső soron jelentéktelen tárgyú levelünktől függetlenül, mérföldkővé lett, úgy hiszem. Én is csak azért vettem bizonnyal észre, mert bántotta a hiúságom. Ahogy kisebb, bár zajosabb mérföldkő volt kiváló emberek sorának, köztük Iványinak (vagy Konrád Györgynek) a kilépése a Szabad Demokraták szövetségéből Retkes Attila első, valóban meglehetősen kevéssé szerencsés és ízléstelen pártelnöki fellépése után – sőt volt a párt nagy öregjei közt, aki még most sem szégyellte az antiszemitizmus vádját politikai fegyverként bevetni Retkessel szemben, még inkább röhejessé és hiteltelenné téve már jó előre az antiszemitizmussal szembeni fellépés további kísérleteit.

Számosan feltették a kérdést: eddig semmi nem feküdte meg a gyomrukat, a Kókával szembeni modortalanság viszont egyből annyira, hogy percet se várva, üstöllést, csapatban kellett távozniuk? Épp ekkor, ha már kiléptek, nem választhattak volna kevésbé moralizáló retorikát legalább? Nem félnek attól, hogy ez roppant átlátszó? Hogy ez tovább erodálja szavukat, hitelüket, aláírásukat, kiállásukat fontos ügyek mellett? Hogy rombolják az evidenciáinkat – személyes vagy világnézeti elfogultság okán? Mert én félek, és minden okom meg is van rá. Itt szeretném ugyanis felnevelni Naftali Kraus keresztlánya, Tikva (a Reménység) gyermekeit felelős, republikánus patriótákká, boldog szabad emberekké. Reménykedem és rettegek.

BESZÉLŐ

2009. szeptember, 14. Évfolyam, 9. Szám